

Γεωγραφίες

Αρ. 30 (2017)

Γεωγραφίες, Τεύχος 30, 2017

ΤΡΙΑΝΤΑ ΤΕΥΧΗ ΑΡΓΟΤΕΡΑ

-

ΤΡΙΑΝΤΑ ΤΕΥΧΗ ΑΡΓΟΤΕΡΑ

Σχόλια συνεργατών-επιμελητών θεματικών αφιερωμάτων για τα 30 τεύχη των *ΓΕΩΓΡΑΦΙΩΝ*

της Ντίνας Βαΐου

Από τις πρώτες συζητήσεις για την (πιθανή) έκδοση ενός περιοδικού το καλοκαίρι του 1999, φιλοδοξία του εγχειρήματος ήταν να αποτελέσει έναν ανοιχτό χώρο κριτικού διαλόγου για τα ζητήματα του χώρου. Η φιλοδοξία αυτή διατυπώθηκε ρητά στο σημείωμα της Συντακτικής του Επιτροπής που ανοίγει το τ. 1/2001, μαζί με μια σύντομη αναφορά στην οργάνωση της ύλης [γαιοεπικαιρότητες, επιστημονικά άρθρα, επιστημονικές συναντήσεις και αντιπαραθέσεις, παρουσιάσεις ερευνητικών προγραμμάτων και διατριβών, το βήμα των φοιτητών, βιβλιοπαρουσιάσεις], και υποδηλώνεται στον τίτλο του περιοδικού: *Γεωγραφίες*, ως αναφορά στην πολλαπλότητα των προσεγγίσεων και των επιστημονικών πεδίων που ασχολούνται από διάφορες οπτικές με ζητήματα του χώρου.

30 τεύχη αργότερα, θεωρώ ότι το περιοδικό έχει υπηρετήσει το στόχο που έθεσε/θέσαμε. Και μάλιστα θα έλεγα χάρη στην κινητοποίηση νεότερων γενιών ερευνητριών και ερευνητών που πλαισίωσαν με τις συμβολές την προσπάθεια των παλαιότερων. Έτσι, οι *Γεωγραφίες* μπόρεσαν να συμβάλουν στη διαμόρφωση μιας ελληνικής προβληματικής για το χώρο, ανοιχτής στους διεθνείς προβληματισμούς και ενταγμένης σ' αυτούς με τα δικά της επίδικα, θεματολογίες και προτεραιότητες, σε διάφορα επίπεδα και κλίμακες. Στο πλαίσιο των γενικότερων ανακατατάξεων/ανατροπών, που συνδεονται μετά το 2008 με την πολύπλευρη κρίση και την επιβολή ακραίας λιτότητας, τα ζητήματα του χώρου βρίσκονται με πολλούς τρόπους στο επίκεντρο. Δεν είναι τυχαίο λοιπόν ότι επαναπροσδιορίζονται/μεταλλάσσονται τόσο οι χωρικές πολιτικές όσο και οι θεωρητικές αναζητήσεις και εμπειρικές διερευνήσεις, το αποτύπωμα των οποίων είναι φανερό στο περιοδικό.

Μέσα στις πιο πάνω δυσκολίες, μπορεί να εντοπιστεί μια σταδιακή μετατόπιση της θεματολογίας των *Γεωγραφιών* προς θέματα που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με διαφορετικές πλευρές της κρίσης: η μετανάστευση και το αποτύπωμά της στον αστικό χώρο, η στεγαστική κρίση και οι στεγαστικοί διαχωρισμοί, τα κοινωνικά κινήματα σε καθεστώτα κρίσης, η εντεινόμενη άνιση γεωγραφική ανάπτυξη, οι γεωγραφίες και τα “νέα”, αλλά πολύ γνωστά στον ευρωπαϊκό νότο, πρότυπα άτυπης εργασίας είναι μερικά από τα θέματα που απασχολούν θεματικά αφιερώματα του περιοδικού, αλλά και μεμονωμένες συμβολές. Σ' αυτά πρέπει να προστεθούν και οι λιγότερο άμεσες όψεις της κρίσης, που έχουν να κάνουν με την αυξανόμενη τρωτότητα και τους κινδύνους από φυσικές λεγόμενες καταστροφές (πυρκαγιές, κατολισθήσεις, διάβρωση εδαφών, απομείωση των φυσικών πόρων, ...), με την επισφάλεια των αγροτο-τροφικών συστημάτων και την αναζήτηση εναλλακτικών τρόπων και δικτύων, με την επιδείνωση των περιβαλλοντικών όρων σε ποτάμια και παράκτιες περιοχές, με την κλιματική αλλαγή – επίσης σε θεματικά αφιερώματα και μεμονωμένες συμβολές. Παράλληλα, οι αναφορές στη χαρτογραφία και γενικότερα τις αναπαραστάσεις του χώρου διατηρούν ένα περιορισμένο αλλά σημαντικό χώρο στις σελίδες του περιοδικού.

Τα θεματικά τεύχη-αφιερώματα, υπόδειξη των σχολιαστριών και σχολιαστών της πορείας του περιοδικού στο τεύχος 20, έχουν συμβάλει σε πιο εστιασμένες/ οργανωμένες συζητήσεις, ορισμένα δε από αυτά προέκυψαν από αντίστοιχες επιστημονικές διοργανώσεις. Όμως το γενικότερο “κλίμα” και ο επίπονος αγώνας για την καθημερινή επιβίωση μέσα στην επισφάλεια, ιδιαίτερα μεταξύ των νέων επιστημόνων, δεν ευνοούν τις διαθέσεις για ακαδημαϊκή συζήτηση. Παράλληλα, ο πανεπιστημιακός χώρος έχει παψει να τροφοδοτείται με “νέο αίμα” εδώ και μία δεκαετία τουλάχιστον. Έτσι, ο διάλογος για το χώρο και τις πολλαπλές του σημασίες, αναγνώσεις και σχεδιασμούς, στους δύσκολους καιρούς όπου “ο νεοφιλελευθερισμός έχει απαγάγει τις λέξεις μας” (όπως έλεγε η Doreen Massey), αν και πιο αναγκαίος από ποτέ, αναδεικνύεται σε δύσκολο εγχείρημα. Ελπίζω πως η ανατροπή των αυτονόητων που κατασκευάζουν ιεραρχίες ένταξης/αποκλεισμού θα παραμείνει στο επικέντρο του ενδιαφέροντος μιας νέας γενιάς επιστημόνων που “συνομίλησαν” (και) μέσα από τις σελίδες των *Γεωγραφιών* και θα επιδιώξουν, παρά τις δυσκολίες, να συνεχίσουν την κριτική αναζήτηση, αναδεικνύοντας τις εκμεταλλευτικές σχέσεις και τον λόγο που τις αποκρύπτει στα μυστικά του χώρου.

της Φερενίκης Βαταβάλη

Η οικονομική κρίση, οι νεοφιλελεύθερες αναδιαρθρώσεις, καθώς και η άνοδος και τα αδιέξοδα της αριστεράς έχουν αποσταθεροποιήσει τα τελευταία χρόνια θέσεις και σχέσεις στην ελληνική κοινωνία. Η κοινωνική πραγματικότητα, παρά τα φωτεινά σημάδια κοινωνικών εγχειρημάτων αλληλεγγύης και τις διερευνήσεις εναλλακτικών δυνατοτήτων κατοίκησης, παραγωγής και λήψης αποφάσεων, μοιάζει να βρίσκεται σε μία κατάσταση εκτεταμένων ανακατατάξεων που, σε πολλές περιπτώσεις, έχουν οδηγήσει σε μεγάλη υποβάθμιση της ποιότητας ζωής και της καθημερινότητας, με την ιδιοκτησία της γης και της κατοικίας να βρίσκεται για άλλη μία φορά στο επίκεντρο των μεταλλαγών. Η δημόσια συζήτηση και οι πολιτικές για τα θέματα του χώρου, των πόλεων, της ιδιοκτησίας της γης, του φυσικού περιβάλλοντος και του χωρικού σχεδιασμού αντιμετωπίζουν τις δικές τους περιπέτειες, παλινδρομήσεις και εντάσεις, χωρίς να διαφαίνονται δυνατότητες διαφυγής από το νεοφιλελεύθερο πρότυπο ανάπτυξης. Ο ακαδημαϊκός χώρος έχει πληγωθεί, τόσο από τις περικοπές στα πανεπιστήμια και τα ερευνητικά κέντρα, όσο και από τη μεγάλη διαρροή νέων επιστημόνων στο εξωτερικό.

Μέσα σε αυτή τη ρευστή και αβέβαιη περίοδο, το περιοδικό *Γεωγραφίες* συνεχίζει να είναι ένα σταθερό σημείο αναφοράς και συνάντησης για όλους όσους και όσες ασχολούνται με τα θέματα του χώρου στον ελληνικό ακαδημαϊκό χώρο, ιδιαίτερα μέσα από μία κριτική προσέγγιση. Παραμένει ένα ανοιχτό ακαδημαϊκό εγχείρημα, όπου συναντιόνται διαφορετικές γενιές, επιστήμες, ακαδημαϊκές παραδόσεις και πανεπιστημιακοί χώροι και όπου συνδυάζονται διαχρονικά ζητήματα για τη μελέτη του χώρου με προβληματισμούς για την επικαιρότητα, έχοντας ως κύριο πεδίο αναφοράς την ελληνική επικράτεια. Πρόκειται για ένα εγχείρημα που συγκεντρώνει, οργανώνει και διαδίδει το υλικό και τη γνώση από την πλούσια ερευνητική δραστηριότητα που – κόντρα στους δύσκολους καιρούς – εξελίσσεται στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Ένα εγχείρημα που μάλιστα

επιμένει να εκδίδεται σε μία γλώσσα της περιφέρειας, παρά την κυριαρχία των αγγλικών στην ακαδημαϊκή παραγωγή.

Τα κοινωνικά και πολιτικά διακυβεύματα της περιόδου της κρίσης έχουν αποτελέσει σημαντική πηγή για την ύλη των *Γεωγραφιών*. Πέρα από τα δύο αφιέρωματα, το αφιέρωμα «Καθεστώτα κρίσης και αναδυόμενα κοινωνικά κινήματα» που συνθέτει προβληματισμούς και υλικό από κινηματικές πρακτικές στην Ελλάδα με εμπειρίες από τη Νότια Ευρώπη και το αφιέρωμα «Μεταβολές και ανασηματοδοτήσεις του χώρου στην Ελλάδα της κρίσης» που αναδεικνύει πτυχές της μεταβαλλόμενης πραγματικότητας του ελληνικού αστικού χώρου, το περιοδικό έχει φιλοξενήσει ένα πλήθος άρθρων και κειμένων που ξεδιπλώνουν χωρικές διαστάσεις μίας πολυδιάστατης κρίσης. Οι σχετικές διερευνήσεις καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα θεματικών: τις επιπτώσεις των πολιτικών λιτότητας στο χώρο, τις μεταλλαγές στην παραγωγή κατοικίας, το ρόλο της γειτονιάς ως πεδίο κοινωνικής δράσης, τις επανανοηματοδοτήσεις του δημόσιου χώρου, την υφαρπαγή της γης, τις μεταρρυθμίσεις στο σύστημα χωρικού σχεδιασμού, την καθημερινότητα των ανθρώπων, τις κοινωνικές αντιστάσεις και τις αναπαραστάσεις τους, κτλ. Και μοιάζει αρκετά βέβαιο ότι η περίοδος της κρίσης και το αποτύπωμά της στο χώρο – που σε ένα μικρό σχετικά βαθμό έχουν μελετηθεί μέχρι σήμερα – θα συνεχίσουν να αποτελούν αντικείμενο προβληματισμού, έρευνας, αλλά και ύλης για τις *Γεωγραφίες*, σε μία σχέση αλληλοτροφοδότησης με αναλύσεις θεωρητικών προσεγγίσεων και εφαρμοσμένων παραδειγμάτων για μετασχηματιστικές διεργασίες στην παραγωγή του χώρου που μπορούν να ανοίξουν σημαντικές προοπτικές για το μέλλον.

Θα σταθούμε όμως στα θέματα των πόλεων και του αστικού χώρου. Είναι κοινός τόπος ότι τις τελευταίες δεκαετίες οι πόλεις έχουν αποτελέσει πεδίο έντονων παραγωγικών αναδιαρθρώσεων και κοινωνικών διεργασιών, ενώ η αστική γη έχει αποκτήσει ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο του νεοφιλελεύθερου μοντέλου ανάπτυξης. Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 και οι τοπικές της εκφάνσεις έχουν ενισχύσει ακόμα περισσότερο το ρόλο και τη σημασία των πόλεων στις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις. Οι συγκρούσεις και δυναμικές που αναδεικνύονται στις πόλεις έχουν απασχολήσει συστηματικά τις *Γεωγραφίες*, προσφέροντας σημαντικό υλικό στην ακαδημαϊκή συζήτηση. Έμφαση έχει δοθεί στις μεταλλαγές που συντελούνται στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, οι οποίες έχουν αποτελέσει αντικείμενο πολλών άρθρων και επεξεργασιών. Η συζήτηση εμπλουτίζεται με προβληματισμούς από παγκόσμιες μητροπόλεις (Βερολίνο, Μόσχα, Παρίσι, Πόλη του Μεξικού, Κωνσταντινούπολη, κτλ), αναδεικνύοντας κοινά θέματα και διαφοροποιήσεις με την ελληνική πραγματικότητα. Η επέκταση των διερευνήσεων σε μεσαίες και μικρές ελληνικές πόλεις θεωρούμε ότι θα εμπλουτίσει την προβληματική για τις χωρικές μεταλλαγές των τελευταίων χρόνων. Επίσης επεξεργασίες επίκαιρων θεματικών όπως η επέλαση του τουρισμού, οι προσφυγικές και μεταναστευτικές εισροές, οι μεγάλες αστικές επενδύσεις, η υφαρπαγή της γης, οι ιδιωτικοποιήσεις των κοινών πόρων, οι νέοι 'παίκτες' και οι νέοι μηχανισμοί στις διαδικασίες αστικής ανάπτυξης, η μετάβαση στο νέο ενεργειακό μοντέλο, οι επιπτώσεις και οι πολιτικές για την κλιματική αλλαγή, οι τεχνολογικές εφαρμογές και το διαδίκτυο στην αστική διαχείριση, οι σύγχρονες μορφές αστικής διακυβέρνησης και οι επεξεργασίες για τον αστικό χώρο «από τα κάτω» μπορεί να επεκτείνουν τη

συζήτηση για τις ελληνικές πόλεις, φωτίζοντας νέες συγκρούσεις, νέες δυναμικές και νέες δυνατότητες.

Να ευχηθούμε να εκατοστίσουν τα τεύχη των *Γεωγραφιών* και μαζί να ευχηθούμε πολύ δύναμη και κουράγιο στον Κ.Χατζημιχάλη, υπεύθυνο της συντακτικής επιτροπής και ψυχή του περιοδικού, στη συντακτική επιτροπή και σε όλους και όλες που με τα κείμενά τους στο περιοδικό παράγουν νέα γνώση και νέες ιδέες.

του Στέλιου Γκιάλη

Οι *Γεωγραφίες* αποτελούν μία από τις ελάχιστες, αν όχι τη μοναδική, ελληνική περιοδική επιστημονική έκδοση για θέματα κριτικής γεωγραφικής σκέψης. Πως μπορεί να συνεχίσουν τις ερχόμενες δεκαετίες να παίζουν το ρόλο τους στην, κατά κοινή ομολογία, δύσκολη και άγονη ελληνική ακαδημαϊκή και εν γένει κοινωνικο-πολιτική πραγματικότητα? Η σύντομη αυτή παρέμβαση καταγράφει, και σε καμία περίπτωση δεν εξαντλεί, κάποιες πρώτες σκέψεις που στηρίζονται στην εμπειρία του γράφοντα και μπορεί να φωτίσουν κάποιους δρόμους. Πιστεύω πως το περιοδικό μπορεί να εδραιώσει την παρουσία και διευρύνει την απήχηση του με στοχευμένες παρεμβάσεις όπως οι εξής:

Οι *Γεωγραφίες* οφείλουν αποκτούν μια δυναμική συντακτική επιτροπή, με θεματικούς ρόλους (π.χ. συντάκτης υπεύθυνος βιβλιοκρισιών, βήματος φοιτητών κλπ) κατάλληλα κατανομημένους σε πανεπιστημιακούς ή άλλους διανοούμενους και ενεργούς πολίτες, που έχουν βαθύ και ειλικρινές ενδιαφέρον για τη Γεωγραφική σκέψη και πρακτική.

Οι *Γεωγραφίες* μπορούν να αποκτήσουν μια σύγχρονη ιστοσελίδα η οποία να ενσωματώνει σειρά σύγχρονων εργαλείων και λειτουργιών που ενισχύουν τη διάδοση και αναγνωσιμότητα τους. Στην κατεύθυνση αυτή μπορεί να αξιοποιηθούν ιδέες όπως της ενσωμάτωσης ενός παράλληλου ιστολογίου (blog) με ευρύτερη προβληματική, αναπαραγωγή ειδήσεων, προβολή πρόσφατων δημοσιεύσεων σε σχέση με τον αστικό ή περιφερειακό χώρο και τις παρεμβάσεις σε αυτόν κλπ. Η δυνατότητα διαδικτυακής αγοράς του περιοδικού και μάλιστα σε φθηνότερη τιμή αν αγοράζεται ηλεκτρονικό τεύχος πρέπει να μελετηθεί.

Οι *Γεωγραφίες* πρέπει να διευρύνουν τον κύκλο των αναγνωστών, και κατ' επέκταση, των συνδρομητών τους απευθυνόμενες με διαφορετικό τρόπο, πάλι μέσω στοχευμένων παρεμβάσεων μελών της συντακτικής τους επιτροπής, σε διαφορετικές ομάδες δυνάμει αναγνωστών τους. Στο πλαίσιο αυτό, πιθανές «αναξιοποίητες» δεξαμενές είναι οι φοιτητές και απόφοιτοι Τμημάτων που θεραπεύουν επιστήμες του Χώρου, τα στελέχη φορέων του δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα που σχετίζονται με τον χώρο, την ανάπτυξη ή το σχεδιασμό ή ακόμη και τα μέλη ΔΕΠ των ελληνικών Πανεπιστημίων και Τεχνολογικών Ιδρυμάτων που δεν γνωρίζουν το περιοδικό ή δε δημοσιεύουν σε αυτό. Σε κάθε περίπτωση οι *Γεωγραφίες* μπορούν να συνεχίσουν να διευρύνουν δρόμους που οι ίδιες χάραξαν ή όπως λέει ο μεγάλος Αντόνιο Ματσάδο «Caminante, no hay camino, se hace camino al andar».

της Πένυς Κουτρολίκου

Με αυτό το τεύχος οι Γεωγραφίες συμπληρώνουν τα 30 και κλείνουν αισίως 15 χρόνια ζωής. Μάλιστα, 15 χρόνια που έχουν αφήσει βαθιά τα σημάδια τους τόσο στον διεθνή όσο και στον Ελλαδικό χώρο...

Στο Κουλτούρα και Ιμπεριαλισμός ο E. Said γράφει ότι «έτσι όπως κανείς μας δεν είναι ελεύθερος από τη γεωγραφία, κανείς από εμάς δεν είναι ελεύθερος από τον αγώνα για τη γεωγραφία. Αυτός ο αγώνας είναι περίπλοκος και ενδιαφέρον γιατί δεν σχετίζεται μόνο στρατιώτες και κανόνια, αλλά επίσης και με ιδέες, με μορφές, με εικόνες και με φαντασίες». Με ανάλογους τρόπους αυτός ο «αγώνας για τη γεωγραφία» διατρέχει και την πορεία των Γεωγραφιών.

Συγκυριακά ή μη, η «γέννησή» των Γεωγραφιών συμπίπτει (σχεδόν) με την επίθεση στους δίδιμους πύργους της Νέας Υόρκης το 2001, και την αρχή ουσιαστικά του «πολέμου ενάντια στην τρομοκρατία»· γεγονότα που άλλαξαν δραστικά τον παγκόσμιο γεωπολιτικό χάρτη αλλά και τις καθημερινότητες των ανθρώπων σε πολλές χώρες ανά τον κόσμο. Φυσικά και η Ελλάδα δεν έμεινε ανεπηρέαστη από αυτή τη συγκυρία. Το αντίθετο μάλιστα, καθώς τακτικές ασφαλειοποίησης και λογικές «έκτακτης αναγκης» βρήκαν γόνιμο έδαφος στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004. Από την «απομάγευση» που ακολούθησε το Ολυμπιακό αναπτυξιακό όνειρο μέχρι σήμερα, έχουμε βιώσει μια σειρά από 'κρίσεις' τόσο τοπικά όσο και διεθνώς. Έτσι, από τότε μέχρι σήμερα, η χρηματοοικονομική και πολιτική κρίση, η άνοδος της ακροδεξιάς και του φασισμού, οι διαδηλώσεις, τα κοινωνικά κινήματα και οι πρωτοβουλίες αλληλεγγύης, το προσφυγικό ζήτημα (ανάμεσα σε άλλα) έχουν επηρεάσει δραστικά το χώρο, τον τρόπο που βιώνεται και διεκδικείται αλλά και τις πολιτικές που αφορούν το χώρο.

Τα γεγονότα αυτά και οι αλλαγές που επέφεραν στη γεωγραφία αντανακλώνται και στις έρευνες και συναντήσεις που παρουσιάζονται ή/και σχολιάζονται στις *Γεωγραφίες*. Αυτό όμως δεν αποτελεί μια ανάγκη 'απάντησης' στην επικαιρότητα, αλλά μια ανάγκη μεγαλύτερης ανάλυσης και κατανόησης των θεμάτων αυτών και της σχέσης τους με τη γεωγραφία. Άλλωστε, πέρα από την αλληλλουχία κρίσεων και των θεμάτων που αναδείχθηκαν, όλον αυτόν τον καιρό οι *Γεωγραφίες* έχουν φέρει στο προσκύνιο κρίσιμα ζητήματα που αφορούν τον χώρο (αστικό και μη), όπως για παράδειγμα το μεταναστευτικό, την οικολογία, θέματα φύλου, κοινωνικών κινήματων πόλης, αλλά και της ακραίας εκμετάλλευσης της γης.

Δίνοντας βήμα σε δουλειές από την Ελλάδα, αλλά κρατώντας παράλληλα και τη σύνδεση με το εξωτερικό και διεθνείς συζητήσεις, οι *Γεωγραφίες* έχουν αποτελέσει ένα έναυσμα για διάλογο, αλλά και μια πολύ σημαντική πλατφόρμα βιβλιογραφικών αναφορών καθώς αποτελεί ένα από τα ελάχιστα επιστημονικά περιοδικά που ασχολούνται με τον χώρο. Ανάμεσα από όλα αυτά θα ήθελα να σταθώ σε δύο από τις ενότητες του περιοδικού, στο 'Βήμα των φοιτητών' και στις 'Επιστημονικές συναντήσεις – Αντιπαραθέσεις'.

του Δημήτρη Μπαλαμπανίδη

Σε μια εποχή που δεν ευνοεί την εμφάνιση νέων και τη συνέχιση παλαιότερων εκδοτικών προσπαθειών, ακριβώς όπως σημείωναν και πέντε χρόνια πριν στα

σχολιά τους για τα 20 τεύχη των *Γεωγραφιών* οι συνεργάτες και αναγνώστες τους, η έκδοση του 30ού πια τεύχους του περιοδικού προσφέρει ανακούφιση και ελπίδα για το μέλλον. Η επιστημονική κοινότητα και το ευρύτερο αναγνωστικό κοινό συνεχίζουν να έχουν στα χέρια τους μια σχεδόν μοναδική ελληνόγλωσση έκδοση που αναπτύσσει σύνθετους προβληματισμούς, δίνοντας έμφαση στη συχνά παραγνωρισμένη διάσταση του χώρου.

Γνώρισα τις *Γεωγραφίες* στη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών και έκτοτε αποτελούν σταθερά πηγή επιστημονικής αναζήτησης και μελέτης. Επιπλέον, αποτελούν σταθερά φιλόξενο χώρο για ατομικές δημοσιεύσεις αλλά και συγγραφικές συνεργασίες με συναδέλφους από την Ελλάδα και το εξωτερικό, ειδικά στα θεματικά τους αφιερώματα. Στις *Γεωγραφίες* οφείλουμε και τη γνωριμία μας με ξεχωριστές παρουσίες που εμπνέουν τη σκέψη μας: οι βόλτες στην Αθήνα και οι συνεντεύξεις με την Doreen Massey και τον David Harvey θα μας μείνουν αξέχαστες.

Θα ήθελα να σχολιάσω θετικά την επιμονή για την έκδοση των *Γεωγραφιών* στα ελληνικά, γεγονός που επιτρέπει καταρχάς την αναγνωσιμότητα του περιοδικού από το ευρύτερο, και όχι αποκλειστικά από το επιστημονικό, αναγνωστικό κοινό. Ακόμα, επιτρέπει τη δημοσίευση ερευνητικών εργασιών και μελετών περίπτωσης από τον ελληνικό χώρο που πολλές ξενόγλωσσες εκδόσεις θα απέρριπταν ως «περιφερειακές» και, ως εκ τούτου, μειωμένου επιστημονικού ενδιαφέροντος. Γι' αυτό ακριβώς, θα είχε ίσως νόημα η δημοσίευση ξενόγλωσσης περίληψης μαζί με κάθε κείμενο των *Γεωγραφιών*, ως μήνυμα που το περιοδικό εκπέμπει διεθνώς για τη σημασία, τοπική και παγκόσμια, των προβληματισμών και των μελετών περίπτωσης που προέρχονται (και) από τον ελληνικό χώρο.

Ιδιαίτερα θετική εξέλιξη για τις *Γεωγραφίες* αποτελεί η πρόσφατη ηλεκτρονική τους έκδοσή, η οποία προσφέρει επιπλέον δυνατότητες σε σχέση με αυτές της έντυπης έκδοσης. Το «πάγιο αίτημα» για περισσότερο χρώμα στο περιοδικό μπορεί πλέον να ικανοποιηθεί, μέσα από την ηλεκτρονική ανάρτηση έγχρωμων φωτογραφιών, χαρτών, γραφημάτων και άλλου οπτικού υλικού. Εύχομαι για τις *Γεωγραφίες* την έκδοση πολλών ακόμα τευχών, στα οποία θα είναι μεγάλη μας χαρά να συνεχίσουμε να συμβάλλουμε.

του **Απόστολου Παπαδόπουλου**

Το περιοδικό *Γεωγραφίες* είναι ένα από τα λίγα αξιόπιστα περιοδικά στο πεδίο των επιστημών του χώρου που φιλοξενούν με συνέπεια επί σειρά ετών κείμενα που εντάσσονται στον χώρο των κοινωνικών επιστημών ή/και επιχειρούν να γεφυρώσουν το χάσμα ανάμεσα στις κοινωνικές και τις φυσικές επιστήμες. Οι ικανότητες καθώς και η εμπειρία των μελών της συντακτικής επιτροπής εγγυώνται την συνέχιση αυτής της εκδοτικής και επιστημονικής προσπάθειας που έχει διαρκή παρουσία 17 ετών, σχεδόν όσα έτη λειτουργεί το Τμήμα Γεωγραφίας του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου. Κατά την δική μου αντίληψη το περιοδικό έχει ταυτιστεί με το Τμήμα Γεωγραφίας όχι μόνο στο μυαλό της επιστημονικής κοινότητας του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου, αλλά και της ευρύτερης ακαδημαϊκής κοινότητας. Αυτό καθόλου δεν σημαίνει ότι το περιοδικό αποτελεί 'ιδιοκτησία' του Τμήματος Γεωγραφίας, αλλά μάλλον ότι αυτό βοηθά στην συγκρότηση μιας 'φαντασιακής ακαδημαϊκής κοινότητας' γύρω από το Τμήμα.

Το περιοδικό από τα πρώτα χρόνια της παρουσίας του έχει αποκτήσει το επιστημονικό του στίγμα βάσει των ποικίλων ερευνητικών κειμένων που έχει εκδώσει αλλά και των ειδικών τευχών που έχει φιλοξενήσει. Θεωρώ ότι το περιοδικό έχει υπηρετήσει πιστά αυτό που αναφέρεται στην πρώτη παράγραφο του σημειώματος της συντακτικής επιτροπής στο 1ο τεύχος, δηλαδή ότι: «*Αντίθετα προς τους νόμους της αγοράς, [το περιοδικό] δεν έρχεται να καλύψει μια υφιστάμενη ζήτηση, αλλά να συμβάλλει στη δημιουργία μιας κριτικής επιστημονικής συζήτησης για τα θέματα του χώρου στην Ελλάδα και διεθνώς*» (σελ. 3). Η προώθηση των «*πολλαπλών κριτικών προσεγγίσεων, χωρίς τους ντετερμινισμούς και τις τεχνοκρατικές απλουστεύσεις του παρελθόντος*» (σελ. 4) φαίνεται ότι αποτέλεσε από την αρχή έναν βασικό στόχο του περιοδικού.

Είναι λοιπόν ξεκάθαρο κατά την δική μου άποψη ότι το περιοδικό έχει σε μεγάλο βαθμό προωθήσει όχι μια κυρίαρχη κριτική προσέγγιση, παρά πολλαπλές κριτικές προσεγγίσεις που μπορούν στην βάση των θεωρητικών κατασκευών, των επιστημονικών εργαλείων και των εμπειρικών ευρημάτων, να αμφισβητήσουν τον κυρίαρχο λόγο καθώς και τις συμβατικές προσεγγίσεις των ζητημάτων του χώρου. Παρότι ο στόχος αυτός δεν είναι εύκολο να επιτευχθεί, αναγνωρίζω με μεγάλη ικανοποίηση ότι έχει γίνει αρκετά σημαντική προσπάθεια όλα αυτά τα χρόνια.

Αναπόφευκτα η μοίρα των επιστημονικών περιοδικών, όπως και των *Γεωγραφιών*, είναι να προσαρμόζονται ανάλογα με τις προκλήσεις των καιρών και να τροποποιούν την φυσιογνωμία τους προκειμένου να απαντήσουν στις νέες ανάγκες του επιστημονικού πεδίου (ή πεδίων) που υπηρετούν. Έπειτα από μια πορεία λίγων δεκαετιών, όπου η επιστήμη της γεωγραφίας έχει αρχίσει να ωριμάζει και στην Ελλάδα, μια πρόταση θα ήταν το περιοδικό να ενθαρρύνει την συγγραφή συνθετικών επιστημονικών κειμένων που να προάγουν την επιστήμη της γεωγραφίας περισσότερο συστηματικά. Παράλληλα, το άνοιγμα σε όμορα επιστημονικά πεδία – όπως για παράδειγμα η κοινωνική ανθρωπολογία, η πολιτική επιστήμη, η κοινωνιολογία, η πολιτική οικονομία και η ιστορία – που χειρίζονται ζητήματα του χώρου και ενσωματώνουν χωρικές πτυχές θα μπορούσε να αποδώσει καρπούς διευρύνοντας το αναγνωστικό κοινό του περιοδικού. Και οι δύο αυτές προτάσεις προϋποθέτουν το ‘άνοιγμα’ του περιοδικού και σε άλλες κριτικές προσεγγίσεις. Η αναφορά στο ‘άνοιγμα’ του περιοδικού δεν συνεπάγεται αναγκαστικά την αλλαγή της ταυτότητάς τους, αλλά μάλλον την πρόσκληση υποβολής ειδικών τευχών, αφιερωμάτων ή επιστημονικών συζητήσεων από μια ευρύτερη ομάδα επιστημόνων.

Φυσικά το υφιστάμενο ‘άνοιγμα’ του περιοδικού σε νέους ερευνητές/ νέες ερευνήτριες είναι θετικό και ελπιδοφόρο. Ταυτόχρονα, όμως υπάρχει η ανάγκη για ανταλλαγή απόψεων και συζητήσεων στο πλαίσιο της επιστημονικής/ ακαδημαϊκής κοινότητας και αυτό θα πρέπει να ενθαρρυνθεί περισσότερο συστηματικά – αν και αυτό δεν αφορά μόνο το περιοδικό *Γεωγραφίες*. Ίσως η συντακτική επιτροπή του περιοδικού να σκεφτόταν την διοργάνωση κάποιου θεματικού συνεδρίου ή σειράς θεματικών συνεδρίων/ ημερίδων προκειμένου να ενδυναμώσει τον διάλογο σε ζητήματα των επιστημών του χώρου και ειδικότερα της γεωγραφίας.

Η μετατροπή του περιοδικού σε ηλεκτρονικό περιοδικό (για παράδειγμα μέσω της πλατφόρμας του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης) θα βοηθούσε πολύ στη διεύρυνση της αναγνωσιμότητάς του, ενώ παράλληλα θα ελαχιστοποιούσε το κόστος αγοράς του περιοδικού από τους (υφιστάμενους και δυνητικούς) αναγνώστες του.

Η παράδοση που δημιούργησε η συντακτική επιτροπή και ειδικότερα ο υπεύθυνος της συντακτικής επιτροπής του περιοδικού αποτελεί μια πολύ σημαντική παρακαταθήκη στο ευρύτερο πεδίο των επιστημών του χώρου, καθώς επίσης της επιστήμης της γεωγραφίας και των κοινωνικών επιστημών ειδικότερα. Στο βαθμό που θα μπορέσει το περιοδικό να διευρύνει τους ορίζοντές του από πλευράς αναγνωστικού κοινού αλλά και από την πλευρά όσων τροφοδοτούν το περιοδικό με τις ιδέες τους και την επιστημονική τους δουλειά, θα καταφέρει να αποτελέσει πεδίο ευρύτερης ζύμωσης και ανταλλαγής επιστημονικών και κοινωνικο-πολιτικών απόψεων. Προσωπικά είμαι αισιόδοξος ότι οι *Γεωγραφίες* θα συνεχίσουν να ανταποκρίνονται στις συνεχώς αναδεικνυόμενες νέες προκλήσεις με φρέσκιες ιδέες και με πλουραλισμό απόψεων για την επόμενη ημέρα.

της Καλλιόπης Σαπουντζάκη

Προερχόμενη από ένα περίεργο συνδυασμό επιστημονικών πεδίων, ειδικότερα την Αρχιτεκτονική, το Σχεδιασμό του Χώρου και της Προστασίας των Ανθρώπινων Κοινωνιών από Φυσικές/Ανθρωπογενείς Καταστροφές, πορεύομαι στο Τμήμα Γεωγραφίας του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου από την ίδρυσή του το 2000. Όλα αυτά τα χρόνια προσπαθώ να οικειοποιηθώ το πολυδιάστατο, σχεδόν απροσδιόριστο ως προς τα όριά του, αντικείμενο της Γεωγραφίας. Σε αυτό το δρόμο, όχι μόνο τον προσωπικό μου, αλλά νομίζω ολόκληρων των δύο πανεπιστημιακών κοινοτήτων Γεωγραφίας στη χώρα, τα τεύχη των *Γεωγραφιών* ήταν στήριγμα και αναφορά. Οι επιτυχίες τους συνδέονται με τους εναργείς θεωρητικούς προβληματισμούς τους, την πλουραλιστική γεωγραφική θέαση ελληνικών τόπων, την ανάδειξη λόγου και αντίλογου σε θέματα χωρο-επικαιρότητας, τη συνεπή υπεράσπιση της κριτικής σκέψης και ριζοσπαστικών θέσεων, τα αφιερώματά τους σε προσωπικότητες που σημάδεψαν τη Γεωγραφική επιστήμη, την ελκυστική εκδοτική αισθητική τους και τα πλημμυρισμένα χρώμα εξώφυλλά τους που σου εντυπώνονται...

Το περιοδικό *Γεωγραφίες* που γεννήθηκε λίγο μετά την ίδρυση του Τμήματος Γεωγραφίας του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου, περπάτησε μέχρι σήμερα με συνέχεια, συνέπεια στην ενθάρρυνση της ανεξάρτητης σκέψης και του κριτικού λόγου και χωρίς εκπτώσεις στο περιεχόμενο, την ποιότητα και την αισθητική της έκδοσής του. Τα κατάφερε όλα αυτά παρά τις αντιξοότητες της οικονομικής κρίσης που συνεχίζουν να επηρεάζουν αρθρογράφους, αναγνώστες, συνδρομητές, εκδότες και συντάκτες πέντε χρόνια μετά την υπογράμμισή τους από τη συντακτική επιτροπή το 2012 (20^ο τεύχος) στο άρθρο με τίτλο «Αντέξαμε 20 Τεύχη».

Το περιοδικό συμπληρώνει τώρα τα 30 τεύχη, ωστόσο η λέξη «αντέξαμε» προδίδει ανησυχίες της συντακτικής επιτροπής για το μέλλον του περιοδικού και τις προκλήσεις που αντιμετώπιζε ήδη από το 2012. Προσωπικά πιστεύω ότι οι προκλήσεις αυτές συνδέονται με την ανάγκη για μεγαλύτερες δεξαμενές αναγνωστών και συγγραφέων, για στενότερη επαφή με τις κοινωνικές και πολιτικο-διοικητικές διεργασίες που οδηγούν στο μετασχηματισμό του χώρου, για διεύθυνση του περιοδικού στον κόσμο των επαγγελματιών και των στελεχών της δημόσιας διοίκησης και αυτοδιοίκησης, εκείνων που αγωνίζονται για ουτοπικούς συχνά –στο σημερινό πλαίσιο– στόχους δικαιοσύνης, ισότητας,

προστασίας, διατήρησης. Θα μπορούσαμε ίσως να συμφωνήσουμε ότι πρόκληση για το περιοδικό είναι ακόμη και το ξεπέραςμα των ελληνικών συνόρων...

Το περιοδικό *Γεωγραφίες* είναι αλληλένδετο με την ευημερία των δύο Τμημάτων Γεωγραφίας στη χώρα και πρέπει να συνεχίσει να εκδίδεται παρά τις αντιξοότητες της κρίσης αλλά και τους κακούς καιρούς για το μέλλον της Γεωγραφίας και του Προγραμματισμού του Χώρου. Είναι αναγκαίο όχι μόνο για τους φοιτητές, τους ερευνητές και όσους διδάσκουν τη γεωγραφία αλλά και όλους όσους συζητούν, διαμαρτύρονται, αγωνίζονται, εργάζονται ή παίρνουν αποφάσεις για το χώρο, συχνά σε κενό γεωγραφικής γνώσης ή επίγνωσης. Το περιοδικό είναι αναγκαίο ως διδακτικό υλικό, βιβλιογραφική πηγή, «τόπος» ανάδειξης της ελληνικής γεωγραφικής σκέψης, forum διαλόγου μεταξύ γεωγράφων και με επιστήμονες άλλων ειδικοτήτων, ως πηγή πληροφόρησης σχετικά με την ελληνική γεωγραφική έρευνα και βιβλιογραφία και ως πηγή τεκμηρίωσης και κριτικής θεσμών και πολιτικών για το χώρο.

Το κρίσιμο ερώτημα είναι πως θα αντιμετωπίσει τις προκλήσεις. Θα επιχειρήσω να αποκριθώ σ' αυτό με κάποιες πρόχειρες ομολογώ ιδέες και προτάσεις. Μια ιδέα είναι να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στις ΓΕΩ-ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ με διεύρυνση της θεματικής και του μεγέθους τους. Το περιοδικό θα μπορούσε να φιλοξενήσει απόψεις και έμμεσα να παρέμβει στη δημόσια διαβούλευση (περιορισμένης συνήθως συμμετοχής) για πολλά επίμαχα θεσμικά κείμενα στο πεδίο των πολιτικών για το χώρο, το περιβάλλον και την ανάπτυξη (παραδείγματα είναι οι σχεδιασμοί και αδειοδοτήσεις επενδύσεων για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, τα περιφερειακά σχέδια προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή, η κύρωση δασικών χαρτών, η θαλάσσια χωροταξία, η ιδιωτικοποίηση παραγωγής και διάθεσης ενέργειας).

Μια ακόμη ιδέα είναι να επιμείνει στα θεματικά αφιερώματα συνδέοντας τα μάλιστα με τις ΓΕΩ-ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ (είτε στο ίδιο είτε σε διαδοχικά τεύχη). Για παράδειγμα, θα μπορούσε να σχεδιαστεί αφιέρωμα για τις διεθνείς συμβάσεις προστασίας της φύσης και της βιοποικιλότητας και στις ΓΕΩ-ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ να σχολιαστεί η κατάσταση των περιοχών που έχουν χαρακτηριστεί ως RAMSAR.

Μια περίπτωση λοιπόν για τα τεύχη-θεματικά αφιερώματα είναι η εστίασή τους σε ελληνικούς, ευρωπαϊκούς ή διεθνείς θεσμούς για το χώρο, το περιβάλλον, την ανάπτυξη. Μια δεύτερη είναι η εστίαση σε περιφέρειες ή τόπους στην Ελλάδα και πέρα από αυτήν (π.χ. αφιερώματα στις αστικές πλατείες, τα ιστορικά κέντρα πόλεων, τις βιομηχανικές περιοχές, τις ακτές της Μεσογείου, τον ελληνικό νησιωτικό χώρο, τις μητροπόλεις του Ευρωπαϊκού νότου). Στο παρελθόν μάλιστα υπήρξε ένα ανάλογο αφιέρωμα του περιοδικού στην Ήπειρο. Τα αφιερώματα αυτά θα βασιστούν στη συγγραφική δουλειά ελλήνων επιστημόνων αλλά και των δικτύων συνεργασίας τους με γεωγράφους, πολεοδόμους, χωροτάκτες, επιστήμονες του περιβάλλοντος από το εξωτερικό. Μια τέτοια προοπτική προϋποθέτει ασφαλώς την απόφαση μετατροπής του περιοδικού σε δίγλωσσο. Τέλος, η ιστοσελίδα του περιοδικού που είναι στο ξεκίνημά της μπορεί επίσης να συνδράμει στη διεύρυνση της φήμης και εμβέλειας του, φιλοξενώντας πλατφόρμες διαλόγου για θέματα της Γεω-επικαιρότητας και ενημερώσεις για ζητήματα που ενδιαφέρουν τον κόσμο της Γεωγραφίας.

Θεωρώ ότι οι *Γεωγραφίες*, στολίδι σήμερα στο χώρο των ελληνικών επιστημονικών περιοδικών, θα συνεχίσουν την πορεία τους όχι επειδή τις ευνοούν

οι συγκυρίες, αλλά επειδή αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της δημιουργικής πορείας των πολυάριθμων συντελεστών τους και είναι συνυφασμένες με τη συνέχιση της γεωγραφικής σκέψης και πράξης στη χώρα.

της Σοφίας Σκορδίλη

Οι μνήμες είναι ακόμα ζωντανές από την ευχάριστη καλοκαιρινή βραδιά του 2001 που γιορτάζαμε την έκδοση του πρώτου τεύχους του περιοδικού *Γεωγραφίες* στον κήπο του Χαροκόπειου. Η αρχή του αιώνα συνέπεσε με την κοινή ημερομηνία γέννησης του περιοδικού αλλά και του πρώτου τμήματος Γεωγραφίας στην Αθήνα που το φιλοξενεί και το στηρίζει. Από τότε και τα δυο αναπτύσσονται και εδραιώνονται παράλληλα και αποτελούν πλέον σημαντικές αναφορές για όσους/ες ασχολούνται με τις επιστήμες του χώρου στην Ελλάδα.

Η έκδοση του 30ου τεύχους, συνέχεια της τακτικής έγκαιρης έκδοσης δυο εξαμηνιαίων τευχών ανά έτος για όλη τη διάρκεια της περιόδου, είναι ένα σημαντικό επίτευγμα για ελληνικό επιστημονικό περιοδικό ακόμη και σε “εύκολους” καιρούς. Πόσο μάλλον που οι *Γεωγραφίες* εξακολουθούν να δείχνουν την ίδια συνέπεια και στο αφιλόξενο περιβάλλον που διαμορφώνει η επίμονη πολύπλευρη κρίση που δοκιμάζει τη χώρα. Πρέπει να αναγνωριστεί ότι ο προσεκτικός αρχικός σχεδιασμός και η ικανότητα ευελιξίας που έχει επιδείξει η συντακτική επιτροπή και ειδικότερα, η συνεχής φροντίδα και αφοσίωση του ενορχηστρωτή της όλης προσπάθειας Κωστή Χατζημιχάλη, έχουν φέρει τις *Γεωγραφίες* τόσο μακριά.

Το περιοδικό έχει δώσει βήμα σε εκατοντάδες εμπλεκόμενους από πολλές γνωστικές περιοχές των επιστημών του χώρου. Η θεματολογία του καλύπτει σφαιρικά όλο το πλέγμα των επιστημών του χώρου, από τη Φυσική και Ανθρώπινη Γεωγραφία, την Πολεοδομία, τη Χωροταξία, τη Χαρτογραφία και Τηλεπισκόπηση, μέχρι την Οικολογία και το Περιβάλλον. Η σχετικά πρόσφατη απόφαση της συντακτικής επιτροπής να αναθέτει την έκδοση επίκαιρων συνεκτικών αφιερωμάτων σε εξωτερικούς επιμελητές έχει δώσει νέα πνοή στην εκδοτική προσπάθεια. Επίσης, η ενότητα της Γεωπικαιρότητας όπου σχολιάζονται συνοπτικά θέματα της συγκυρίας, συχνά από δυο διαφορετικές οπτικές, έχει αποδειχτεί ιδιαίτερα δημοφιλής. Ενώ, οι θεματικές της παρουσίασης πτυχιικών εργασιών και διατριβών, νέων βιβλίων και ερευνητικών προγραμμάτων, προσφέρουν μια κατατοπιστική εικόνα της διαχρονικής εξέλιξης των θεμάτων αιχμής που απασχόλησαν τη Γεωγραφία για όλη τη διάρκεια έκδοσης του περιοδικού.

Ωστόσο, πέρα από το θετικό απολογισμό, η έκδοση του 30ου τεύχους είναι ευκαιρία για αναστοχασμό. Είναι σίγουρο ότι θα διατυπωθούν πολλές και ενδιαφέρουσες προτάσεις για τη συνέχιση της πορείας του περιοδικού. Θα ήθελα να επικεντρωθώ σε τρεις προτάσεις – κατευθύνσεις ανάπτυξης που θεωρώ καθοριστικές για την εξέλιξη του.

Οι δυο πρώτες περνούν από την αναβάθμιση του ιστοχώρου του περιοδικού και την εκμετάλλευση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Όλοι/ες χαιρετίσαμε την (καθυστερημένη) δημιουργία του ιστοχώρου. Είναι σίγουρο ότι η λειτουργία του διεύρυνε το αναγνωστικό κοινό του περιοδικού και αύξησε την αναγνωσιμότητα του. Αυτήν την περίοδο είναι επιτακτική η αναβάθμιση του με διπλό

στόχο: αφενός τη μείωση του λειτουργικού κόστους και των χρόνων αναμονής και, αφετέρου την ενίσχυση των δεσμών των μελών της κοινότητας.

Ο ιστοχώρος μπορεί άμεσα να εμπλουτιστεί με νέες λειτουργίες όπως, ηλεκτρονική υποβολή και παρακολούθηση της πορείας κρίσης των άρθρων, αναγγελία επικείμενων τευχών και πρόσκληση υποβολής άρθρων. Η ψηφιοποίηση αυτών των δράσεων μπορεί να εφαρμοστεί άμεσα και θα επιφέρει μείωση του κόστους γραμματειακής υποστήριξης και των χρόνων αναμονής. Σε δεύτερη φάση η συντακτική επιτροπή θα πρέπει να εξετάσει σοβαρά το ενδεχόμενο να διακοπεί η έντυπη έκδοση και να συνεχιστεί η έκδοση του περιοδικού μόνο ηλεκτρονικά. Γνωρίζω ότι δεν είναι μια εύκολη απόφαση. Αλλωστε τα έντυπα τεύχη ξεχωρίζουν για την άρτια εμφάνιση τους, τα ελκυστικά εξώφυλλα, το ιδιαίτερο σχήμα, την ποιότητα του χαρτιού. Ωστόσο, η ηλεκτρονική έκδοση είναι ένα ενδεχόμενο που δεν πρέπει να αποκλεισθεί εύκολα με δεδομένους τους περιορισμούς που επιβάλλει η περίοδος παρατεταμένης λιτότητας.

Επιπλέον, η αναβάθμιση του ιστοχώρου είναι ένα σημαντικό εργαλείο για την ενίσχυση των δεσμών των μελών της κοινότητας. Οι *Γεωγραφίες*, από άποψη, δίνουν πάντα ιδιαίτερη βαρύτητα στον κόσμο τους. Εκατοντάδες εμπλεκόμενοι/ες με θέματα του χώρου έχουν συμβάλει ενεργά από διάφορες θέσεις, ως μέλη συντακτικής επιτροπής και σύμβουλοι σύνταξης, ως συγγραφείς και κριτές εργασιών, στην έκδοση του περιοδικού. Περισσότεροι/ες ακόμη είναι οι τακτικοί αναγνώστες του περιοδικού. Ωστόσο οι δεσμοί ανάμεσα στα μέλη της κοινότητας του περιοδικού είναι χαλαροί. Η οργάνωση του πρώτου Συνέδριου των *Γεωγραφιών* τον Οκτώβριο του 2005 στη Θεσσαλονίκη ήταν μια θετική πρωτοβουλία γνωριμίας που όμως έμεινε χωρίς συνέχεια. Ο ιστοχώρος είναι σκόπιμο να δίνει τη δυνατότητα εγγραφής των χρηστών για τη δημιουργία ταχυδρομικής λίστας προκειμένου να ενεργοποιηθούν κανάλια επικοινωνίας και διάχυσης της πληροφορίας μεταξύ των μελών της κοινότητας.

Η τρίτη πρόταση αφορά το σταδιακό άνοιγμα του περιοδικού στο διεθνή χώρο. Σε πρώτη φάση θα ήταν σκόπιμη η έκδοση θεματικών αφιερωμάτων στην αγγλική γλώσσα. Μέσα από προσεκτικά βήματα θα μπορούσε να σχεδιαστεί η σταδιακή διεθνοποίηση του περιοδικού με τελικό στόχο την ένταξη του σε σημαντικές βάσεις βιβλιογραφικών δεδομένων και την απόκτηση συντελεστή επιρροής. Είναι σίγουρο ότι η έκδοση στην αγγλική γλώσσα θα αυξήσει την αναγνωσιμότητα αλλά και την ελκυστικότητα του περιοδικού από δυνητικούς συγγραφείς άρθρων.

Οι αποφάσεις αυτές δεν είναι εύκολες. Απαιτούν ανάληψη πρωτοβουλιών και προσεκτικό μεσοπρόθεσμο σχεδιασμό από τη συντακτική επιτροπή. Ωστόσο είναι απαραίτητες για την επιβίωση και ανάπτυξη του περιοδικού. Πολύ λίγες σταθερές έχουν μείνει αναλλοίωτες στον κόσμο των εκδόσεων των επιστημονικών περιοδικών από εκείνη τη βραδιά του καλοκαιριού του 2001. Καθιερωμένα διεθνή επιστημονικά περιοδικά με παράδοση δεκαετιών προχωρούν σε δύσκολες αποφάσεις για την επιβίωση τους. Οι *Γεωγραφίες* πρέπει να δείξουν ισχυρά αντανakλαστικά και ικανότητα προσαρμογής για να γιορτάσουν σε 15 ακριβώς χρόνια το 60ο τους τεύχος.